

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS

DĖL NEGALIOS PAGRINDU

GALIMAI DISKRIMINUOJANČIŲ TEISĖS AKTŲ, REGLAMENTUOJANČIŲ STOJIMO Į AUKŠTĄSIAS MOKYKLAS KLAUSIMUS, NUOSTATŲ

TYRIMO

2026 m. sausio 14 d. Nr. (25)SN-285)SP-4
Vilnius

Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau – Tarnyba) 2025 m. rugpjūčio 22 d. buvo gautas pareiškėjos [duomenys neskelbtini] (Pareiškėja), atstovaujančios savo sūnui [duomenys neskelbtini], skundas dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu (toliau – Skundas). Skunde nurodyta, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 59 straipsnio 2 punkto nuostatos interpretuojamos diskriminuojant asmenis, kurie nelaikė vieno ar kelių privalomų egzaminų (pagal to paties straipsnio 1 punktą) ir laikė bent vieną egzaminą – Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos (toliau – ir Ministerija) atstovų teigimu, 59 straipsnio 2 punktas taikomas tik tuomet, kai asmuo nelaikė visų egzaminų, nors žodžio „visų“ nėra įstatymo tekste, jis pridėtas teikiant instrukcijas LAMA BPO (stojimo į aukštąsias mokyklas platformai).

Taip pat Skunde rašoma, kad pokalbio telefonu metu buvo minėta, kad nėra skirtumo, ar egzaminas nelaikytas dėl gripo, ar dėl iš negalios kylančių individualiųjų poreikių, kuriems nebuvo pasiūlytas reikiamas užduoties formos pritaikymas, o neleidžiant į aukštąsias mokyklas stoti žmonėms, kurie laikė tik kai kuriuos egzaminus, „užtikrinamos lygios teisės visiems“.

Pareiškėjos teigimu, dėl tokios Ministerijos įstatymo interpretacijos, [duomenys neskelbtini], kuris nelaikė lietuvių kalbos egzamino (buvo atleistas), prašymas stoti į aukštąsias mokyklas buvo atmestas (2025m. rugpjūčio 10 d.).

Pateiktame Skunde pažymėta, kad lygias galimybes pažeidė „valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga“, o skundžiamas asmuo yra Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministrė. Skundu prašoma „nustatyti ar ŠMSM įstatymo interpretacija yra diskriminuojanti nurodytą asmenų grupę (kurie laikė kai kuriuos egzaminus, bet buvo atleisti nuo vieno ar kelių privalomų egzaminų).“ (čia ir kitur citatų kalba netaisyta).

Kartu su Skundu Pareiškėja pateikė ir tokius priedus:

- 1) 2025 m. rugpjūčio 22 d. skundą Lietuvos administracinių ginčų komisijai („Dėl Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos veiksmų, dėl kurių [duomenys neskelbtini], turintis atleidimą nuo lietuvių kalbos valstybinio brandos egzamino, kvalifikuotas kaip netinkamas dalyvauti stojimo į Lietuvos aukštųjų mokyklų pirmosios pakopos ir vientisąsias studijas konkurse“);
- 2) Asmens su negalia teisių apsaugos agentūros prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Vilniaus teritorinio skyriaus 2024 m. gruodžio 23 d. sprendimą dėl aprūpintojo skyrimo, kuriuo [duomenys neskelbtini] paskirta [duomenys neskelbtini] aprūpintoja;
- 3) 2025 m. sausio 16 d. [duomenys neskelbtini] prašymą Nacionalinės švietimo agentūros direktoriui ir Nenumatytų ar nereglamentuotų atvejų nagrinėjimo komisijai dėl „[duomenys neskelbtini] atleidimo nuo pasirinktų egzaminų dalių“ bei pateiktas atsakymas, kuriame nurodyta: „Komisija rekomenduoja [duomenys neskelbtini] direktoriui atleisti IV klasės mokinį [duomenys neskelbtini], nuo lietuvių kalbos ir literatūros (A) valstybinio brandos egzamino I ir II dalies ir užsienio (anglų) kalbos valstybinio brandos egzamino II dalies laikymo ir leisti laikyti kitus pasirinktus valstybinius brandos egzaminus“;
- 4) „Stojančiojo duomenų suvestinę“, kurioje matyti [duomenys neskelbtini] asmens duomenys, brandos atestato numeris ir duomenys (brandos egzaminų įvertinimai, mokomųjų dalykų metiniai įvertinimai). Taip pat matyti, kad prie skilties „lietuvių kalbos ir literatūros egzaminas“ pažymėta „atleist.“ Toliau tame pačiame dokumente matyti skiltis „Pateiktas prašymas dalyvauti 2025 m. stojimo į Lietuvos aukštųjų mokyklų pirmosios pakopos ir vientisąsias studijas konkurse (pasirinktos aukštosios mokyklos, studijų programos, formos ir finansavimo šaltiniai)“ bei nurodyti pasirinkti variantai, prie kurių (visų), skiltyje „tinkamumas dalyvauti“ pažymėta „Ne“, o pabaigoje pažymėta: „nepakviestas studijuoti“;
- 5) ekrano vaizdo kopiją, kurioje nurodyta: „Tinkamumas dalyvauti – Ne“; „Priežastis – netenkinamas LR mokslo ir studijų įstatymo 59 straipsnio reikalavimas išlaikyti lietuvių kalbos ir literatūros valstybinį brandos egzaminą“;
- 6) [duomenys neskelbtini] 2025 m. rugpjūčio 11 d. prašymo, skirto Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacijos bendrajam priėmimui organizuoti (toliau – LAMA BPO) direktoriui, nuorašą. Prašyme rašoma: „LAMA BPO sistemoje po to, kai buvo paskelbti rezultatai, mano tinkamumas dalyvauti stojime į universitetą buvo pakeistas iš „taip“ į „ne“ dėl to, kad nelaikiau lietuvių kalbos brandos egzamino. Šio egzamino nelaikiau dėl nuolatinės negalios, o ne dėl laikinos ligos. LR Švietimo įstatyme nurodoma, kad: „Šio straipsnio [59 straipsnis] 1 dalyje nurodyti priėmimo į aukštąsias

mokyklas reikalavimai netaikomi: ... asmenims, švietimo, mokslo ir sporto ministro nustatyta tvarka ir atvejais atleistiems nuo valstybinių brandos egzaminų“. Todėl prašau vadovautis apskaičiuotu stojamuoju balu, kur metinis pažymys pakeičia brandos egzaminų pažymį ir tinkamumą dalyvauti įvardinti “taip” (tinkamas), ir peržiūrėti pirmojo etapo stojimo į universitetus rezultatus atsižvelgiant į šį pakeitimą“;

- 7) 2025 m. rugpjūčio 13 d. iš elektroninio pašto adresu aukstasis@lamabpo.lt gauto atsakymo nuorašą: „patikrinome jūsų informaciją. Pagal mokslo ir studijų įstatymo 59 straipsnio reikalavimus, į aukštosios mokyklos pirmosios pakopos ir vientisąsias studijas konkurso būdu priimami asmenys, turintys ne žemesnį kaip vidurinį išsilavinimą ir išlaikę ne mažiau kaip tris (stojantieji į menų studijų kryptių grupės studijas ir baigę trumposios pakopos studijas – nemažiau kaip du) valstybinius brandos egzaminus: lietuvių kalbos ir literatūros, matematikos (stojantiesiems į menų studijų kryptių grupės studijas jo išlaikyti nebūtina) ir stojančiojo pasirinktą egzaminą (baigusiems trumposios pakopos studijas pasirinkti egzamino nebūtina), kurių: 1) įvertinimų aritmetinis vidurkis švietimo, mokslo ir sporto ministro nustatyta tvarka prilygsta brandos egzaminų programose nustatytam pagrindiniam mokymosi pasiekimų lygiui, jeigu stojama į universitetines studijas; 2) įvertinimų aritmetinis vidurkis švietimo, mokslo ir sporto ministro nustatyta tvarka prilygsta brandos egzaminų programose nustatytam patenkinamam mokymosi pasiekimų lygiui, jeigu stojama į kolegines studijas. Šio straipsnio 1 dalyje nurodyti priėmimo į aukštąsias mokyklas reikalavimai netaikomi: 1) asmenims, įgijusiems kvalifikaciją, suteikiančią teisę į aukštąjį mokslą, pagal tarptautinių organizacijų arba užsienio valstybių švietimo programas; 2) asmenims, Lietuvos Respublikoje vidurinį išsilavinimą įgijusiems iki šio įstatymo įsigaliojimo; 3) asmenims, švietimo, mokslo ir sporto ministro nustatyta tvarka ir atvejais atleistiems nuo visų valstybinių brandos egzaminų. Kadangi buvote atleistas nuo lietuvių kalbos ir literatūros vieno brandos egzamino, jums netaikoma MSĮ išimtis minimaliems reikalavimams. LAMA BPO tik vykdo priėmimą į Lietuvos aukštąsias mokyklas, dėl Jūsų situacijos rekomenduojame kreiptis į poįstatyminių teisės aktų leidimo galią turinčią instituciją – Švietimo, mokslo ir sporto ministeriją“;
- 8) Susirašinėjimą elektroniniais laiškais tarp Ministerijos atstovės [duomenys neskelbtini] ir asociacijos [duomenys neskelbtini] atstovės [duomenys neskelbtini]. [duomenys neskelbtini] viename iš laiškų rašo: „Norėčiau paprašyti Jūsų pagalbos – ar galėčiau į Jus nukreipti mamą? Jos vaikas baigė 12 klasę, buvo atleistas nuo lietuvių kalbos egzamino, kitus egzaminus laikė ir gavo brandos atestatą. Šeima, paskaičiavusi balus, tikėjosi, kad jaunuolis įstos į universitetą (teikė į kelis, kaip supratau). Deja, neįstojo niekur, nes neatitinka reikalavimų (nelaikė lietuvių kalbos egzamino). Mama sako, kad situaciją galima pakeisti tik šią savaitę, nes vyksta papildomas

priėmimas. Ar būtų galimybė jam padėti?“, į šį laišką Ministerijos atstovė atsakė: „kaip supratau, mama jau kreipėsi ir kalbėjo su ministerijos specialistais apie tai. Deja, galiu pasakyti tik tiek, kad dabartinėje mokinio situacijoje, jis negali stoti į AM, kadangi buvo atleistas tik nuo lietuvių k. egzamino. Jei būtų atleistas nuo visų egzaminų, tuomet jis galėtų stoti. Dabar galimybė būtų tokia, kad kitais metais laiko lietuvių k. egzaminą ir stoja, arba šiemet stoja pagal norimą profilį į profesinę mokyklą, iki kitų metų pasimoko ten, o išlaikęs lietuvių k. egzaminą stoja į AM.“

Įvertinusi gautą Skundą bei kartu su juo pateiktus priedus, lygių galimybių kontrolierė raštu Nr.(25)SN-285)S-518 kreipėsi į Ministeriją:

- 1) Prašyta paaiškinti, kaip Ministerija aiškina Mokslo ir studijų įstatymo 59 straipsnio 2 dalies 3 punktą – ar jis taikomas tik tais atvejais, kai asmuo nelaikė nė vieno privalomo egzamino, ir ne-taikomas tais atvejais, kai asmuo laikė nors vieną privalomą egzaminą;
- 2) Jei taip, prašyta paaiškinti, koku pagrindu ir dėl kokios priežasties Mokslo ir studijų įstatymo 59 straipsnio 2 dalies 3 punkto nuostatos yra taikomos būtent taip? Kaip ir kur tai yra reglamen-tuota. Prašyta pateikti poįstatyminių aktų ar kitų tai numatančių teisės aktų nuorodas;
- 3) Prašyta paaiškinti, kas teikia / teikė instrukcijas LAMA BPO ir ar jose yra numatyta, kad asme-nys, kurie buvo atleisti ne nuo visų, o nuo vieno ar kelių privalomų egzaminų dėl negalios, ne-gali pretenduoti į aukštojo mokslo studijas. Esant galimybei, prašyta pateikti šio dokumento (instrukcijų) nuorašus;
- 4) Prašyta paaiškinti, kaip yra užtikrinama asmenų su negalia, kurie nelaikė vieno ar kelių, bet laikė nors vieną iš privalomų egzaminų, teisė į aukštąjį mokslą;
- 5) Ar planuojami pakeitimai dėl šiuo metu galiojančios tvarkos, siekiant užtikrinti asmenų su nega-lia, kurie buvo atleisti nuo vieno ar kelių, tačiau ne nuo visų privalomų egzaminų, teisę į aukštąjį mokslą? Prašyta pateikti tai patvirtinančius planavimo dokumentus;
- 6) Ar dėl šiuo konkrečiu atveju susiklosčiusios situacijos ketinama imtis atitinkamų veiksmų?

Taip pat prašyta pateikti visą, jų manymu, aptariamam atveju svarbią ir aktualią informaciją.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė :

Tyrimo metu buvo gautas švietimo, mokslo ir sporto viceministrės [duomenys neskelbtini] pasirašytas atsakymas, kuriame pažymėta, kad Ministerijai įstatymais ir kitais teisės aktais nesuteikti įgaliojimai aiškinti įstatymų taikymo, todėl Ministerijos nuomonė dėl įstatymo taikymo negali būti laikoma

oficialiu teisės akto aiškinimu ir teismams nėra privaloma. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (toliau – ir Įstatymas) 59 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad 59 straipsnio 1 dalyje nurodyti priėmimo reikalavimai netaikomi asmenims, švietimo, mokslo ir sporto ministro nustatyta tvarka ir atvejais atleistiems nuo valstybinių brandos egzaminų. Taigi švietimo, mokslo ir sporto ministrui įstatymu suteikti įgaliojimai patvirtinti tvarką ir nustatyti atvejus, aiškiai identifikuojant, kokie asmenys atleidžiami nuo valstybinių brandos egzaminų ir kuriems atitinkamai netaikomi Įstatymo 59 straipsnio 1 dalies reikalavimai. Atkreiptas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 11 straipsnio 5 dalyje yra nurodyta, kad vidurinis išsilavinimas įgyjamas baigus vidurinio ugdymo programą ir išlaikius du valstybinius brandos egzaminus: lietuvių kalbos ir literatūros ir mokinio pasirinktą brandos egzaminą, išskyrus atvejus, kai asmuo švietimo, mokslo ir sporto ministro nustatytais atvejais yra atleidžiamas nuo brandos egzaminų.

Atleidimo nuo valstybinių brandos egzaminų atvejai ir tvarka nurodyti Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2023 m. rugsėjo 11 d. įsakyme Nr. V-1187 „Dėl Valstybinių brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Vadovaujantis Pažymėjimų ir brandos atestatų išdavimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2007 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. ISAK-236 „Dėl Pažymėjimų ir brandos atestatų tvarkos aprašo patvirtinimo“, 62.5 papunkčiu, įrašas „Brandos egzaminų nelaikė (atleistas)“ brandos atestate įrašomas tik tuomet, kai mokinys yra atleistas nuo visų valstybinių brandos egzaminų. Vadovaudamasis Įstatymo 77 straipsnio 1 dalimi, švietimo, mokslo ir sporto ministras kasmet tvirtina Stojančiųjų į trumposios pakopos, pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų valstybės finansuojamas studijų vietas ir pretenduojančiųjų į studijų stipendijas konkursinių eilių sudarymo tvarkos aprašą. 2025 m. konkursinių eilių sudarymo tvarkos aprašas patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2024 m. lapkričio 29 d. įsakymu Nr. V-1349 „Dėl Stojančiųjų į trumposios pakopos, pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų valstybės finansuojamas studijų vietas ir pretenduojančiųjų į studijų stipendijas pirmosios ir antrosios konkursinių eilių sudarymo 2025 metais tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau – Aprašas). Aprašo 26 punkte numatyta, kad „jeigu asmens brandos atestate įrašyta „Brandos egzaminų nelaikė (atleistas)“, vietoje nelaikytų brandos egzaminų įvertinimų imami metiniai pažymiai, kurie perskaičiuojami pagal aprašo 5 priedą“. Atsakyme pažymėta, kad, kadangi [duomenys neskelbtini] sūnaus brandos atestate įrašo „Brandos egzaminų nelaikė (atleistas)“ nėra, jam nebuvo taikomas ir Aprašo 26 punktas.

Taip pat atsakyme nurodyta, kad LAMA BPO organizuoja priėmimą į aukštąsias mokyklas, vadovaudamasi Įstatymu ir kitais teisės aktais. Atkreipiamas dėmesys, kad LAMA BPO yra asociacija. Pagal Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymo 14 straipsnį, „valstybės ir savivaldybių institucijoms ir pareigūnams įstatymų nenustatytais atvejais ir tvarka, politinėms partijoms ir politinėms organizacijoms, kitoms organizacijoms ir asmenims draudžiama kištis į asociacijos veiklą ir į jos vidaus reikalus“. Ministerija

neturi įgaliojimų teikti LAMA BPO nurodymų (įpareigojimų, instrukcijų). LAMA BPO, organizuodama bendrąjį priėmimą į aukštąsias mokyklas, vadovaujasi Aprašo nuostatomis.

Be kita ko, atsakyme pažymėta, kad įgyvendindama asmenų lygių galimybių principą ir siekdama maksimaliai užtikrinti asmenų su negalia teisę į aukštąjį mokslą, Ministerija planuoja organizuoti viešas konsultacijas su aukštosiomis mokyklomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, kitais suinteresuotais subjektais dėl Mokslo ir studijų įstatymo ir jį įgyvendinančių teisės aktų, susijusių su priėmimu į aukštąsias mokyklas, tobulinimo: „ketiname inicijuoti tokį teisinį reglamentavimą, kad asmenims, atleistiems nuo vieno ar kelių valstybinių brandos egzaminų dėl objektyvių priežasčių, įskaitant negalią ar sveikatos sutrikimus, nebūtų taikomi įstatymo 59 straipsnio 1 dalies reikalavimai. Tokiu atveju, skaičiuojant stojančiojo konkursinį balą, vietoje nelaikyto valstybinio brandos egzamino būtų imamas metinis pažymys. Parengti teisės aktų projektai bus paskelbti viešai, derinami su suinteresuotomis institucijomis (taip pat ir su lygių galimybių kontrolieriumi). Apie parengtus teisės aktų projektus ir numatomas diskusijas informuosime Jus papildomai“.

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a :

Lygių galimybių įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkte įtvirtinta nuostata, kad valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos.

Skundo tyrimo metu buvo vertinama, ar teisės aktai, reglamentuojantys stojimo į aukštąsias mokyklas klausimus tais atvejais, kai asmuo dėl negalios atleistas ne nuo visų, o nuo vieno ar kelių valstybinių brandos egzaminų, nepažeidžia Lygių galimybių įstatymo nuostatų.

2. Dėl diskriminacijos sampratos

Pažymėtina, kad tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniuose teisės aktuose diskriminacija, pačia bendriausia šio žodžio prasme, reiškia teisių sumažinimą arba atėmimą tam tikrai kategorijai asmenų dėl kokių nors jiems būdingų požymių. Diskriminacijos sąvoka paprastai siejama su lygių galimybių, lygiateisiškumo pažeidimu, o nediskriminavimas – su asmenų lygaus traktavimo, lygių galimybių realizavimo kategorijomis. Konstitucinė nediskriminavimo samprata atskleidžiama remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniu, kuriame nustatyta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs, ir nurodoma, jog žmogaus teisių negalima

varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, taip pat kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtinę teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, asmenys negali būti diskriminuojami, jiems negali būti teikiama privilegijų (be kitų, Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2016 m. spalio 27 d. nutarimai).

Asmenų lygybės principas iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą, o diskriminacija dažniausiai suprantama kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas, atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų požymius (be kitų, Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 19 d. išvada, 2019 m. sausio 11 d. nutarimas). Konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimtys skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas (be kitų, Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d., 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimai).

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kurios tikslas – saugoti pagrindines žmogaus teises, atitinkančias Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos garantuojamas teises, III antraštinėje dalyje, skirtoje lygybei, įtvirtintas lygybės prieš įstatymą principas (20 straipsnis), taip pat įtvirtintas bet kokios diskriminacijos draudimas, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos (21 straipsnio 1 dalis).

Lygių galimybių įstatyme, kurio paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Konstitucijos 29 straipsnio nuostatos (1 straipsnio 1 dalis) ir kurio vykdymo priežiūrą atlieka lygių galimybių kontrolierė, nustatyta, kas yra diskriminacija ir koks elgesys, veiksmas (neveikimas) priskirtinas tam tikrai diskriminacijos rūšiai. Diskriminacija yra tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu (Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 dalis).

Tiesioginė diskriminacija yra elgesys su asmeniu, kai lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios,

etninės priklausomybės, religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus (2 straipsnio 9 dalis). Netiesioginė diskriminacija – veikimas ar neveikimas, teisės norma ar vertinimo kriterijus, akivaizdžiai neutrali sąlyga ar praktika, kurie formaliai yra vienodi, bet juos įgyvendinant ar pritaikant atsiranda ar gali atsirasti faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas arba privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimas lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, nebent šį veikimą ar neveikimą, teisės normą ar vertinimo kriterijų, sąlygą ar praktiką pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis (2 straipsnio 5 dalis).

Jungtinių Tautų asmenų su negalia konvencijos (toliau – Konvencija), kurios dalyvė yra Lietuva, 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog valstybės, šios Konvencijos šalys, užtikrina, kad prieš įstatymą visi asmenys lygūs ir lygūs pagal įstatymą, taip pat turi teisę į lygiavertę įstatymo apsaugą ir teisę vienodai naudotis įstatymo teikiamomis galimybėmis be jokio diskriminavimo. Valstybės, šios Konvencijos šalys, draudžia bet kokį diskriminavimą dėl negalios ir garantuoja asmenims su negalia vienodą ir veiksmingą teisinę apsaugą nuo diskriminavimo dėl bet kokios priežasties (Konvencijos 5 straipsnio 2 dalis).

Konvencijos 24 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog valstybės, šios Konvencijos šalys, pripažįsta asmenų su negalia teisę į mokslą. Siekdamos įgyvendinti šią teisę nediskriminuojant ir lygiomis galimybėmis, valstybės, šios Konvencijos šalys, užtikrina visiems tinkamą visų lygių švietimą ir mokymąsi visą gyvenimą, kuriais būtų siekiama: a) visapusiškai ugdyti žmogiškąjį potencialą ir orumą bei savigarbą, taip pat didinti pagarbą žmogaus teisėms, pagrindinėms laisvėms ir žmonių įvairovei; b) suteikti asmenims su negalia galimybę ugdyti savo asmenybę, talentus ir kūrybiškumą, taip pat savo protinius ir fizinius gebėjimus didžiausiu įmanomu mastu; c) suteikti asmenims su negalia galimybę veiksmingai dalyvauti laisvos visuomenės gyvenime. Pagal minėto Konvencijos straipsnio 2 dalies nuostatas, įgyvendindamos šią teisę, valstybės, šios Konvencijos šalys, užtikrina, kad: a) asmenys su negalia dėl savo negalios nebūtų šalinami iš bendros švietimo sistemos ir iš vaikų su negalia nebūtų atimta galimybė įgyti nemokamą ir privalomą pradinį arba vidurinį išsilavinimą; b) asmenys su negalia turėtų galimybę įgyti visiems tinkamą, kokybišką ir nemokamą pradinį išsilavinimą ir vidurinį išsilavinimą lygiai su kitais asmenimis tose bendruomenėse, kur jie gyvena; c) būtų tinkamai pritaikytos

sąlygos pagal asmens poreikius; d) asmenys su negalia gautų būtiną paramą bendroje švietimo sistemoje, siekiant sudaryti sąlygas jų veiksmingam švietimui; e) aplinkoje, kuri geriausiai skatina akademinį ir socialinį vystymąsi, būtų teikiamos veiksmingos individualizuotos paramos priemonės, suderintos su visiškai įtraukties tikslu.

2016 m. lapkričio 25 d. Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių komiteto Bendrosios pastabos Nr. 4 (2016) dėl teisės į įtraukų švietimą 8 punkte nurodoma, jog pagal 24 straipsnio 1 dalį Konvencijos šalys turi užtikrinti, kad asmenų su negalia teisė į mokslą būtų įgyvendinama sukuriant įtraukaus švietimo sistemą visais lygmenimis, įskaitant ikimokyklinį, pradinį, vidurinį ir aukštąjį išsilavinimą, profesinį mokymą ir visą gyvenimą trunkantį mokymąsi, užklasinę ir socialinę veiklą, ir visiems besimokantiems asmenims, įskaitant asmenis su negalia, nediskriminuojant ir lygiai su kitais asmenimis.

Pagal Bendrosios Pastabos 9 punktą, teisės į įtraukų švietimą užtikrinimas reiškia kultūros, politikos ir praktikos pokyčius visose formaliojo ir neformaliojo švietimo įstaigose, kad būtų atsižvelgta į skirtingus besimokančiųjų poreikius ir individualybes, taip pat numato įsipareigojimą pašalinti kliūtis, trukdančias įgyvendinti šią galimybę. Tam būtina stiprinti švietimo sistemos pajėgumą įtraukti visus besimokančiuosius. Daugiausia dėmesio skiriama tam, kad šioje sistemoje galėtų visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti, ja naudotis, taip pat lankytis pamokose ir paskaitose bei siekti rezultatų visi besimokantieji, ypač tie, kurie dėl įvairių priežasčių neįtraukti į švietimo sistemą arba kuriems gresia atskirties pavojus. Įtrauktis reiškia galimybės naudotis kokybiška formaliojo ir neformaliojo švietimo sistema nepatiriant diskriminacijos. Įtraukties užtikrinimu siekiama sudaryti sąlygas bendruomenėms, sistemoms ir struktūroms kovoti su diskriminacija, įskaitant kenksmingus stereotipus, pripažinti įvairovę, skatinti dalyvavimą ir įveikti visų besimokančiųjų ugdymo ir dalyvavimo kliūtis, daugiausia dėmesio skiriant besimokančių asmenų su negalia gerovei ir sėkmei.

3. Dėl tyrimo metu nustatytų aplinkybių vertinimo

Iš Tyrimo metu surinktų duomenų matyti, kad 2025 m. vasario 3 d. Nacionalinė švietimo agentūra Pareiškėjai pateikė raštą, kuriame nurodyta, kad Prašymų dėl Valstybinių brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos apraše nenumatytų ar nereglamentuotų atvejų nagrinėjimo komisija rekomenduoja gimnazijos direktoriui atleisti [duomenys neskelbtini] nuo lietuvių kalbos ir literatūros (A) valstybinio brandos egzamino I ir II dalies ir užsienio (anglų) kalbos valstybinio brandos egzamino II dalies laikymo ir leisti laikyti kitus pasirinktus valstybinius brandos egzaminus. Kaip matyti iš pateiktų priedų (Priedas Nr. 4), lietuvių kalbos ir literatūros valstybinio brandos egzamino [duomenys neskelbtini] nelaikė – „Stojančiojo duomenų suvestinėje“ prie skilties „lietuvių kalbos ir literatūros egzaminas“ pažymėta „atleist.“ Taip pat tyrimo metu surinkti duomenys patvirtina, kad [duomenys

neskelbtini] 2025 m. nebuvo pakviestas studijuoti aukštojoje mokykloje, o LAMA BPO sistemoje pažymėta, kad jis netinkamas dalyvauti, nes netenkinamas „LR Mokslo ir studijų įstatymo 59 straipsnio reikalavimas išlaikyti lietuvių kalbos ir literatūros valstybinį brandos egzaminą“.

Pažymėtina, kad LAMA BPO atstovai į [duomenys neskelbtini] kreipimąsi yra pateikę atsakymą, kad jie vykdo tik priėmimą į aukštąsias mokyklas (Priedas Nr. 7), o Ministerijos pateiktame atsakyme nurodyta, kad „LAMA BPO, organizuodama bendrąjį priėmimą į aukštąsias mokyklas, vadovaujasi Aprašo¹ nuostatomis“. Taigi, šiuo atveju aktuali yra teisės aktų, reglamentuojančių stojimo bei priėmimo į aukštąsias mokyklas klausimus, sisteminė analizė, siekiant išsiaiškinti, ar juose numatytas reglamentavimas užtikrina lygias galimybes stojant į aukštąsias mokyklas, ir ar [duomenys neskelbtini], kuris buvo atleistas ne nuo visų, o nuo vieno egzamino laikymo, galiojančių teisės aktų nuostatos nesukūrė diskriminacinės situacijos.

Mokslo ir studijų įstatymo 59 straipsnio 1 dalis numato, jog į aukštosios mokyklos pirmosios pakopos ir vientisąsias studijas konkurso būdu priimami asmenys, turintys ne žemesnį kaip vidurinį išsilavinimą ir išlaikę ne mažiau kaip tris (stojantieji į menų studijų kryptį grupės studijas ir baigę trumposios pakopos studijas – ne mažiau kaip du) valstybinius brandos egzaminus: lietuvių kalbos ir literatūros, matematikos (stojantieji į menų studijų kryptį grupės studijas jo išlaikyti nebūtina) ir stojančiojo pasirinktą egzaminą (baigusiems trumposios pakopos studijas pasirinkti egzamino nebūtina), kurių: 1) įvertinimų aritmetinis vidurkis švietimo, mokslo ir sporto ministro nustatyta tvarka prilygsta brandos egzaminų programose nustatytam pagrindiniam mokymosi pasiekimų lygiui, jeigu stojama į universitetines studijas; 2) įvertinimų aritmetinis vidurkis švietimo, mokslo ir sporto ministro nustatyta tvarka prilygsta brandos egzaminų programose nustatytam patenkinamam mokymosi pasiekimų lygiui, jeigu stojama į kolegines studijas.

To paties straipsnio 2 dalis numato, kad 1 dalies reikalavimai netaikomi: 1) asmenims, įgijusiems kvalifikaciją, suteikiančią teisę į aukštąjį mokslą, pagal tarptautinių organizacijų arba užsienio valstybių švietimo programas; 2) asmenims, Lietuvos Respublikoje vidurinį išsilavinimą įgijusiems iki šio įstatymo įsigaliojimo; 3) asmenims, švietimo, mokslo ir sporto ministro nustatyta tvarka ir atvejais atleistiems nuo valstybinių brandos egzaminų.

¹ Minimas Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2024 m. lapkričio 29 d. įsakymas Nr. V-1349 „Dėl Stojančiųjų į trumposios pakopos, pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų valstybės finansuojamas studijų vietas ir pretenduojančiųjų į studijų stipendijas pirmosios ir antrosios konkursinių eilių sudarymo 2025 metais tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Pažymėtina, kad šio straipsnio 2 dalies 3 punkte nėra aiškiai įvardyta, ar asmuo turi būti atleistas nuo visų, ar ne nuo visų egzaminų, t. y., žodžio *visų* šiame papunktyje nėra. Vadovaujantis minėta nuostata bei Ministerijos Tarnybai pateiktu atsakymu, švietimo, mokslo ir sporto ministrui įstatymas suteikia įgaliojimus patvirtinti tvarką ir nustatyti atvejus aiškiai identifikuojant, kokie asmenys atleidžiami nuo valstybinių brandos egzaminų ir kuriems atitinkamai netaikomi Įstatymo 59 straipsnio 1 dalies reikalavimai. Atleidimo nuo valstybinių brandos egzaminų atvejai ir tvarka reglamentuoti 2023 m. rugsėjo 11 d. švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymu Nr. V-1187 „Dėl Valstybinių brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Kitas aktualus teisės aktas – Pažymėjimų ir brandos atestatų išdavimo tvarkos aprašas, patvirtintas švietimo, mokslo ir sporto ministro 2007 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. ISAK-236 „Dėl pažymėjimų ir brandos atestatų tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau – Aprašas Nr. 1). Aprašo Nr. 1 VI skyrius pavadintas „Vidurinio ugdymo pasiekimų pažymėjimų ir brandos atestatų išdavimas“. Šiame skyriuje esantis 62.5 papunktis numato, kad „mokiniui, buvusiam mokiniui, atleistam nuo visų brandos egzaminų, brandos atestato lentelė „Brandos egzaminų rezultatai“ nesudaroma. Šiuo atveju sudaroma ir pildoma brandos atestato lentelė „Kiti brandos egzaminų laikymo įrašai“ ir jos skiltyje „Įrašas“ įrašoma „Brandos egzaminų nelaikė (atleistas)“ (angl. The matriculation exams were not taken (excused), nurodomi metai“. To paties skyriaus 62.6 papunktis numato, kad „mokiniui, buvusiam mokiniui, mokyklos vadovo įsakymu atleistam nuo dalies pasirinktų brandos egzaminų, įrašomi visų jo pasirinktų dalykų brandos egzaminų pavadinimai ir prie nelaikytų brandos egzaminų pavadinimų nurodoma „(atleistas)“. Egzamino tipui ir įvertinimui įrašyti skirtose skiltyse įrašomi brūkšniai, nurodomi metai“.

Kaip matyti, Apraše Nr. 1 yra aptarti ir atvejai, kai asmuo atleistas nuo visų brandos egzaminų, ir nuo dalies pasirinktų brandos egzaminų, o „Brandos egzaminų nelaikė (atleistas)“ įrašoma tik pirmuoju atveju.

Kaip pažymėta ir Ministerijos pateiktame atsakyme, švietimo, mokslo ir sporto ministras kasmet tvirtina Stojančiųjų į trumposios pakopos, pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų valstybės finansuojamas studijų vietas ir pretenduojančiųjų į studijų stipendijas konkursinių eilių sudarymo tvarkos aprašą. 2025 m. Konkursinių eilių sudarymo tvarkos aprašas patvirtintas 2024 m. lapkričio 29 d. švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymu Nr. V-1349 „Dėl stojančiųjų į trumposios pakopos, pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų valstybės finansuojamas studijų vietas ir pretenduojančiųjų į studijų stipendijas pirmosios ir antrosios konkursinių eilių sudarymo 2025 metais tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau – Aprašas Nr. 2). Kaip nurodoma Ministerijos pateiktame atsakyme, būtent šiuo aprašu ir vadovaujasi LAMA BPO, organizuodama bendrąjį priėmimą į aukštąsias mokyklas. Taigi,

svarbu yra įvertinti aktualias šio Aprašo Nr. 2 nuostatas. 26 punktas numato: „jeigu asmens brandos atestate įrašyta „Brandos egzaminų nelaikė (atleistas)“, vietoje nelaikytų brandos egzaminų įvertinimų imami metiniai pažymiai, kurie perskaičiuojami pagal aprašo 5 priedą.“ Papildomai pažymėtina, kad [duomenys neskelbtini] raštu LAMA BPO direktoriui būtent ir buvo prašyta „vadovautis apskaičiuotu stojamuoju balu, kur metinis pažymys pakeičia brandos egzaminų pažymį ir tinkamumą dalyvauti įvardinti “taip” (tinkamas)“.

Svarbu atkreipti dėmesį, jog Ministerijos atsakyme pažymėta, kad dėl to, jog [duomenys neskelbtini] brandos atestate nebuvo įrašo „Brandos egzaminų nelaikė (atleistas)“, jam nebuvo taikomas Aprašo 26 punktas.

Taigi, išsamiai įvertinus visą tyrimo metu surinktą medžiagą ir paaiškinimus bei atlikus aktualių teisės aktų analizę, matyti, kad [duomenys neskelbtini] 2025 m. stojimo į aukštąją mokyklą metu buvo pažymėtas kaip netinkamas kandidatas, nes jo Brandos atestate nebuvo įrašo „Brandos egzaminų nelaikė (atleistas)“, nors iš esmės, pagal jo atveju susiklosčiusią situaciją, jis laikė ne visus egzaminus, o nuo dalies buvo atleistas dėl negalios. Tai, kad tik esant tokiam įrašui yra vertinami metiniai pažymiai, numato Aprašas Nr. 2, o savo ruožtu Aprašas Nr. 1 reglamentuoja, kad toks įrašas daromas tik tada, kai asmuo atleidžiamas nuo visų, o ne nuo dalies egzaminų. Taigi, pirmiau pateikta informacija suponuoja, kad egzistuojantis teisinis reglamentavimas neapima [duomenys neskelbtini] atveju susiklosčiusių aplinkybių ir dėl to jis atsidūrė mažiau palankioje padėtyje nei tie asmenys, kurie buvo atleisti nuo visų egzaminų.

Atkreiptinas dėmesys, jog Pareiškėjas dėl jo individualios situacijos, susijusios su turima negalia, buvo atleistas ne nuo visų, o nuo dalies brandos egzaminų, todėl akivaizdu, kad būtent dėl turimos negalios Pareiškėjas pateko į mažiau palankią padėtį ir dėl teisės aktuose įtvirtintos stojimo į aukštąsias mokyklas tvarkos jam buvo užkirstas kelias lygiai su kitais asmenimis siekti aukštojo mokslo.

Pastebėtina, kad Ministerija yra nurodžiusi, kad ketina inicijuoti „tokį teisinį reglamentavimą, kad asmenims, atleistiems nuo vieno ar kelių valstybinių brandos egzaminų dėl objektyvių priežasčių, įskaitant negalią ar sveikatos sutrikimus, nebūtų taikomi Mokslo ir studijų įstatymo 59 straipsnio 1 dalies reikalavimai. Tokiu atveju, skaičiuojant stojančiojo konkursinį balą, vietoje nelaikyto valstybinio brandos egzamino būtų imamas metinis pažymys.“ Taigi, tokia Ministerijos pozicija ir aprašyti keitinimai tik patvirtina, kad dabartinis teisinis reglamentavimas nėra pakankamas bei neužtikrina asmenų su negalia lygių galimybių teisės į aukštąjį mokslą kontekste. Ministerijos atsakyme pažymėta,

kad įgyvendinant asmenų lygių galimybių principą ir siekiant maksimaliai užtikrinti asmenų su negalia teisę į aukštąjį mokslą, planuojama organizuoti viešas konsultacijas su aukštosiomis mokyklomis, nevyriausybėmis organizacijomis, kitais subjektais dėl Mokslo ir studijų įstatymo ir jį įgyvendinančių teisės aktų, susijusių su priėmimu į aukštąsias mokyklas, tobulinimo.

Lygių galimybių kontrolierė, atsižvelgdama į visus tyrimo metu surinktus duomenis, konstatuoja, kad šiuo metu esantis teisinis reguliavimas (susijęs tiek su Įstatymu, tiek su Aprašu Nr. 1 bei Nr. 2) nėra pakankamas ir neužtikrina asmeniui, kuris dėl negalios buvo atleistas nuo dalies valstybinių brandos egzaminų, lygių galimybių priėmimo į aukštąją mokyklą procese, todėl, vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 16, 17 straipsniais ir 29 straipsnio 2 dalies 2 punktu,

lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a :

1. Kreiptis į Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministeriją ir siūlyti tobulinti Pažymėjimų ir brandos atestatų išdavimo tvarkos aprašo, patvirtinto švietimo, mokslo ir sporto ministro 2007 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. ISAK-236 „Dėl pažymėjimų ir brandos atestatų tvarkos aprašo patvirtinimo“, nuostatas bei spręsti dėl (vėlesnių nei 2025 m.) „Konkursinių eilių sudarymo tvarkos aprašo“ nuostatų tobulinimo, tai yra užtikrinti tokį teisinį reglamentavimą, kad tiek 2026, tiek vėlesniais metais į aukštąsias mokyklas stojantiems asmenims, kurie yra atleidžiami nuo dalies valstybinių brandos egzaminų, būtų sudarytos lygios galimybės pretenduojant į aukštąjį mokslą.
2. Siūlyti Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijai apsvarstyti reikiamus Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo pakeitimus, kad būtų užtikrinama galimybė siekti aukštojo mokslo asmenims, kurie dėl negalios yra / bus atleisti nuo dalies valstybinių brandos egzaminų.
3. Įpareigoti Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministeriją išnagrinėti šį sprendimą ir apie nagrinėjimo rezultatus bei sprendimo vykdymą informuoti Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą per 30 dienų nuo sprendimo gavimo dienos.
4. Su priimtu sprendimu supažindinti Pareiškėją ir Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministeriją.

Sprendimas per 1 (vieną) mėnesį nuo jo gavimo dienos gali būti skundžiamas apygardos administraciniam teismui Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka arba

Lietuvos administracinių ginčų komisijai (Vilniaus g. 27, 01402 Vilnius) Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatyme nustatyta tvarka.

Lygių galimybių kontrolierė

Birutė Sabatauskaitė